

NearShoring and Neighborhood Policy in Network Economy, Lessons from the Experience of Mexican Free Zones

Morteza Ghourchi¹✉, Meraj Jafari², Komeil Gheidarloo³

1. Assistant Professor of Political Geography, Faculty of Earth Sciences, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran. (Corresponding author). E: M_ghourchi@sbu.ac.ir

2. M.A OF Student, Political Geography, Department of Human Geography, Faculty of Earth Sciences, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran. mer.jafari@mail.sbu.ac.ir

3. Assistant Professor of Culture and Communication, Faculty of Islamic Studies, Culture and Communication, Imam Sadeq University, Tehran, Iran. gheidarloo@isu.ac.ir

ARTICLE INFO

Keywords

Network Economy
NearShoring
Neighborhood Policy
Free zones
Mexico

Article History:

Received:
03 NO 2024
Received in revised form:
27 JA 2025
Accepted
29 JA 2025
Available online:
19 FE 2025

ABSTRACT

After the 1970s and 1980s, with the developments in information and communication technology and the privatization of enterprises and companies, a new world emerged, which is called the global economy or network economy. In fact, the network economy and NearShoring are known as two key factors in shaping international economic relations and trade between neighboring countries. Mexico's free trade and industrial zones are an example of the application of these two concepts, which in practice seek to attract foreign investment, create employment, and develop the economy in the region. Therefore, this study seeks to examine NearShoring and neighborhood policy in the network economy, with lessons from the experience of Mexico's free zones with its neighboring countries, especially the United States of America, which can be a model for free zones in less developed countries in the world with their neighboring countries. And by applying neighborhood policy for the free zones of these countries to be linked to the network economy. Therefore, the main issue of this research is to find a suitable model for the links of free zones of less developed countries with the global economy. Therefore, the present research, with a descriptive-analytical approach and using library texts, document analysis, the results of this research indicate that the strategy of neighborhood policy with NearShoring supply in free trade-industrial zones is a model for policymakers and economic activists that can have an implementation aspect in most developing countries. In addition, it can be used as a strategy in order to benefit from the benefits of network economy and NearShoring supply within the framework of neighborhood policy.

Citation: Ghourchi, M., Jafari, M. & Gheidarloo, K. (2025). NearShoring and Neighborhood Policy in Network Economy, Lessons from the Experience of Mexican Free Zones. *Journal of Geography*, 23 (84), 131-151.

<http://doi.org/10.22034/jiga.2025.2050537.1372>

© The Author (s).

Publisher: Iranian Geographical Associati

This is an open access article under the CC BY license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

Extended Abstract

Introduction

In the late twentieth century and during the 1980s, the world was in a new situation, relying on information technology, which in addition to emerging from the economic recession, was able to rebuild the relations between the free economy and capitalism and gradually shape economic prosperity in the developed world. This new situation, which was based on the decentralization of large manufacturing industries, relying on information technology and the fragmentation of various production sectors and sending them to other geographical areas of the world, which was created based on economies of scale and supply chain networks, is known as contemporary globalization. Contemporary globalization in the twenty-first century, by improving communication networks and distributing production units, connected the geographical areas of the world more than ever before and led to the development of different parts of the world. In fact, the global economy has transformed from the Fordist-Keynesian economic model to a new situation as the post-Fordist economy. Which is also called the network economy. In fact, the network economy has created new patterns of production and distribution by focusing on communications and interactions between companies and individuals. Therefore, in today's world, with increasing interactions in the field of global trade and increasing advances in technology and the interconnectedness of information technology in the networked world, the global economy has been greatly affected by various factors, including proximity and neighborhood politics.

Methodology

The present study, while analyzing the nexus and neighborhood policy in the network economy, has tried to consider it as a successful model for the free zones of Iran, especially the Mako Free Zone, and the free zones of Turkey. This has been achieved with a descriptive-analytical approach and using library texts and document analysis. The results of the study are a suitable model for the free zones in the country, especially in relation to the economies of Turkey and Iran, as well as the free zones in both countries.

Results and Discussion

A significant number of literary tourists are women. Based on the findings of the questionnaire, 63.5% of the interviewees were women and 36.5% were men. According to the findings of the questionnaire, a large population of interviewees, i.e. 40.6% of them, were young people between 21 and 30 years old. Few of these people were over 50 years old. Also, a significant number of literary tourists were people with bachelor's degrees. These people accounted for 40.6% of the interviewees. After this group, there are post-graduates who made up 18.8% of

Conclusion

The overall conclusion of the study of the experience of Mexican free zones in the field of proximity and neighborhood policy in the network economy shows that regional cooperation and integration of policies and infrastructure can significantly lead to economic growth, reduce trade costs and strengthen value chains. By using incentive policies, developing communication infrastructure and utilizing new technologies, Mexican free zones have been able to facilitate the flow of goods, services and capital and increase cooperation between small and large enterprises. This experience offers valuable lessons for other countries and free zones to improve cross-border cooperation, attract joint investments and achieve sustainable development. Finally, the success of this approach requires coordination of national and regional policies, transparency in management and a focus on reducing economic inequalities.

Funding

There is no funding support.

Authors' Contribution

All of the authors approved the content of the manuscript and agreed on all aspects of the work.

Conflict of Interest

Authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

We are grateful to all the scientific consultants of this paper.

References

- 1) Ashton H, (2016), Future of the Global Trade Order, What is the Network Economy?, pp,133.
- 2) Autónoma de México Zonas Libres en México Un Análisis Histórico Universidad Nacional: https://historicas.unam.mx/publicaciones/publicadigital/libros/793/naciones_fronteras.html
- 3) 3-Barzegar, K., Ravandi, B., & Azghandi, A., (2022). Presenting a Strategic Model of Neighborhood Policy for the Republic of Iran, Quarterly Journal of Political and International Research.[Persian].
- 4) Banco de México"La Política Económica en México 1960-1980: https://www.banxico.org.mx/elib/hbm/4/4_1.html
- 5) Benedetta P., Josep M., (2019), Backshoring and nearshoring: An overview.
- 6) Carlo P, Cecilia S, (2023), Reshoring, nearshoring and developing countries: Readiness and implications for Latin america.
- 7) Complex-networks-a-Small-world-topology-b-Scale-free-topology-Wang-and-Chen (2009), www.researchgate.net.png.
- 8) Chung, C. P. (2010). China's Multilateral Co-operation in Asia and the Pacific: Institutionalizing Beijing's 'good Neighbour Policy'. Routledge
- 9) Daniel C., Martin T., (2024), Nearshoring: Possible Scenarios of its size and Impact on Mexico's Economy. PP,32.
- 10) Diego L., Carlos S., Samuel V., Mauricio E., (2024), Nearshoring and export diversification in Mexico, International Trade Analysis.
- 11) Douglas M, Armonk NY (2010), The Networked World, New Technologist and the Feature.Journal of Human Development.
- 12) Elena U, Sergey E, Irina K, (2018), Network Economy as a New Economic System), 77-89.
- 13) Fernando M, Cristina D, Luciano F, (2020), Back-Shoring vs. Near-Shoring: A Comparative Study.
- 14) Foerstle, K, Kirchoff, J. Balas, L (2016). Reshoring and insourcing: drivers and future research directions.
- 15) Fratocchi, L., Ancarani, A., Barbieri, P., Di Mauro, C., Nassimbeni, G., Sartor, M., Zanoni, A. (2015). Manufacturing back-reshoring as a nonlinear internationalization process. In the global organizing.
- 16) Frank W., (2002), Theories of the Information Society, Routledge.
- 17) Fratocchi, L., Ancarani, A., Barbieri, P., Di Mauro, C., Nassimbeni, G., Sartor, M., Zanoni, A.(2014). When manufacturing moves back: Concepts and questions. Pp 54-59.
- 18) Ghourchi, M., Alsadat mosavian, S.,(2021). The role of global media in connecting growth hub locations to the space of flows, case study: Anzali Free Zone, Quarterly Journal of Future Cities Perspectives, Volume 2, Issue 1, 33-47.[Persian]
- 19) Ghourchi,M., Hoseini, R. (2023). The Hanseatic League as a model for new regionalism in inter-city connections, Political Spatial Planning, 6(3), 143-160.[Persian]
- 20) Jackson, S. F. (2006). China's Good Neighbor Policy: Relations with Vietnam and Indonesia in Comparative ContextD. Presented to the International Studies Association Annual Meeting. Sandie go Panel WD20 Chinese Foreign Policy.
- 21) Khalili, M. (2018). Neighboring Iran and Multi-Neighborhood Foreign Policy, Political Geography Research, Volume 3, Issue 3, 123-146.[Persian].
- 22) Kamran,H., (1993). Causes of underdevelopment of Iran's free zones, Quarterly Journal of Geographical Research, No. 539.[Persian].
- 23) La Apertura Comercial en México: 1980-2000 Secretaría de Economía: https://www.scielo.org.mx/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0185-16672009000300003
- 24) Luca De B, Lucia T, (2010), Comparing Sectoral international trade network, 167-189.
- 25) Manuel C., (2011), The rise of the network society, Wiley.
- 26) Messaoudi, Piantoni, (2020). World Free Zones Organization index cards by country, Mexico Maquiladoras, Free Trade Zones.
- 27) Nolan, C. J. (2002). The Greenwood Encyclopedia of International Relations: FL (Vol. 2). Greenwood Publishing Group.
- 28) Omar Sh, Tareq A, (2023), Defining free zones: A systematic review of literature.
- 29) Peter J Taylor, (2001), Specification of the World City Network. Geographical Analysis.
- 30) Pourahmadi, H., (2007). Neoliberalism and the Centrality of the Economy in the New Conceptualization of National Security, Strategy Quarterly, No. 44, 149-178.[Persian].
- 31) Robert J, Halifax C, (1990). The Geographical Spread of Free Zones Associated with Ports, pp, 121-134.

- 32) Rozbehan, M., Teimouri, Y & Alizadeh, A. (2022). The Development Approach of Iran's Free Zones Including a Study of the Economic Performance of Iran's Free Zones, Center for Development and Foresight Research, No. 322.[Persian].
- 33) Saskia S., (2016), Global Networks, Linked Cities, Taylor & Francis.
- 34) Secretaría de Economía Historia de las Zonas Libres en México: <https://www.gob.mx/se/acciones-y-programas/zona-libre-de-la-frontera-norte>.
- 35) 35-Tabatabaei, S., Ajili, H. & Rezaei, M. (2017). The impact of the neoliberal economic model on the development process in Mexico, Quarterly Journal of International Relations Studies, 10(37), 38-9.[Persian]..
- 36) Zonas Libres en México Secretaría de Economía: <https://www.gob.mx/se/acciones-y-programas/zona-libre-de-la-frontera-norte>.

نزدیک سپاری و سیاست همسایگی در اقتصاد شبکه‌ای، درس‌هایی از تجربه مناطق آزاد مکزیک

مرتضی قورچی^۱، معراج جعفری^۲، کمیل قیدرلو^۳

۱. استادیار جغرافیای سیاسی، دانشکده علوم زمین، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول) E: M_ghourchi@sbu.ac.ir

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد، جغرافیای سیاسی، گروه جغرافیای انسانی، دانشکده علوم زمین، دانشگاه شهید بهشتی تهران، ایران. E: mer.jafari@Mail.sbu.ac.ir

۳. استادیار فرهنگ و ارتباطات، دانشکده معارف اسلامی، فرهنگ و ارتباطات، دانشگاه امام صادق (ع)، تهران، ایران. E: gheidarloo@isu.ac.ir

چکیده

اطلاعات مقاله

واژگان کلیدی:

اقتصاد شبکه‌ای
نزدیک‌سپاری
سیاست همسایگی
مناطق آزاد
مکزیک

بعد از دهه‌های هفتاد و هشتاد میلادی با ایجاد تحولات در عرصه فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات و هم‌چنین با خصوصی سازی بنگاه‌ها و شرکت‌ها، جهان جدیدی به وجود آمد که به آن اقتصاد جهانی یا اقتصاد شبکه‌ای می‌گویند. درواقع اقتصاد شبکه‌ای و نزدیک‌سپاری به عنوان دو عامل کلیدی در شکل‌دهی به مناسبات اقتصادی بین الملل و تجارت میان کشورهای همسایه شناخته می‌شوند. مناطق آزاد تجاری- صنعتی مکزیک، نمونه‌ای از کاربرد این دو مفهوم می‌باشد که در عمل، به دنبال جذب سرمایه‌گذاری خارجی، ایجاد اشتغال و توسعه اقتصادی در منطقه هستند. لذا این پژوهش، به دنبال بررسی نزدیک‌سپاری و سیاست همسایگی در اقتصاد شبکه‌ای، با درس‌هایی از تجربه مناطق آزاد مکزیک با کشورهای همسایه خود، به ویژه ایالات متحده آمریکا است، که می‌تواند الگویی برای مناطق آزاد کشورهای کمتر توسعه یافته در جهان با کشورهای همسایه خود باشد. و با بکارگیری سیاست همسایگی برای مناطق آزاد این کشورها در جهت پیوند خوردن با اقتصاد شبکه‌ای باشد. از این رو مسئله اصلی این پژوهش به دنبال یافتن الگوی مناسبی برای پیوندهای مناطق آزاد کشورهای کمتر توسعه یافته با اقتصاد جهانی می‌باشد. لذا پژوهش حاضر با رویکرد توصیفی- تحلیلی و با استفاده از متون کتابخانه‌ای، تحلیل اسناد و مدارک، نتایج این پژوهش نشان دهنده این است که راهبرد سیاست همسایگی با نزدیک سپاری در مناطق آزاد تجاری-صنعتی الگویی برای سیاست‌گذاران و فعالان اقتصادی می‌باشد که می‌تواند در اکثر کشورهای درحال توسعه جنبه اجرایی داشته باشد. علاوه بر این در جهت بهره‌مندی از مزایای اقتصاد شبکه‌ای و نزدیک‌سپاری در چارچوب سیاست همسایگی به عنوان یک راهبرد، مورد استفاده قرار بگیرد.

تاریخ دریافت:

۱۴۰۳/۱۰/۲۳

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۳/۱۲/۲۹

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۴/۰۱/۲۸

تاریخ چاپ:

۱۴۰۴/۰۳/۰۱

استناد: قورچی، مرتضی؛ جعفری، معراج و قیدرلو، کمیل. (۱۴۰۴). نزدیک سپاری و سیاست همسایگی در اقتصاد شبکه‌ای، درس‌هایی از تجربه مناطق آزاد مکزیک، نشریه جغرافیا، (۸۴) ۲۳، ۱۵۱-۱۳۱.

<http://doi.org/10.22034/jiga.2025.2050537.1372>

مقدمه و پیشینه

جهان در اواخر قرن بیستم و در طول دهه ۱۹۸۰ با تکیه بر تکنولوژی اطلاعات^۱ در وضعیت جدیدی قرار گرفت که علاوه بر خروج از بحران رکود اقتصادی، توانست مناسبات اقتصاد آزاد و سرمایه داری را مجدداً بازسازی کرده و به مرور، رونق اقتصادی را در جهان توسعه یافته شکل دهد. این وضعیت جدید که مبتنی بر تمرکز زدایی از صنایع تولیدی بزرگ شکل گرفت با تکیه بر تکنولوژی اطلاعات و تکه پاره شدن بخش های مختلف تولید و ارسال آن به سایر مناطق جغرافیایی دیگر جهان که بر اساس صرفه جویی های مقیاس و شبکه زنجیره تأمین ایجاد شد به نام جهانی شدن معاصر^۲ یاد می شود. جهانی شدن معاصر در قرن بیست و یکم با بهبود شبکه های ارتباطات و توزیع واحدهای تولید بیش از هر زمانی مناطق جغرافیایی جهان را به یکدیگر پیوند زد و منجر به توسعه بخش های مختلف جهان شد. در حقیقت اقتصاد جهانی از الگوی اقتصاد فوردیستی - کینزی^۳ به یک وضعیت جدید به عنوان اقتصاد پست - فوردیسم^۴ متحول شد. که به آن اقتصاد شبکه ای نیز می گویند. در واقع اقتصاد شبکه ای^۵ با تمرکز بر ارتباطات و تعاملات بین شرکت ها و افراد، الگوهای جدیدی از تولید و توزیع را به وجود آورده است. از این رو در جهان امروز، با افزایش تعاملات در زمینه تجارت جهانی و پیشرفت های روزافزون در حوزه تکنولوژی و درهم تنیدگی فناوری اطلاعات در جهان شبکه ای، اقتصاد جهانی به شدت تحت تاثیر عوامل مختلفی از جمله، نزدیک سپاری^۶ و سیاست همسایگی قرار گرفته است. نزدیک سپاری بنگاه ها و کارخانه ها به فضاهای جغرافیایی کشورهای همسایه به عنوان یک استراتژی تجاری، شرکت ها را به سمت انتقال فعالیت های خود به کشورهای دیگر سوق می دهد. استراتژی نزدیک سپاری، در چارچوب سیاست همسایگی به منظور تقویت روابط اقتصادی و سیاسی بین کشورهای همسایه و ایجاد مزایای متقابل در منطقه، نقش مهمی ایفا کرده و این امر را تسهیل می کند. به لحاظ تاریخی ریشه این تحولات جدید (جهانی شدن) به اواخر قرن بیست و یکم می گردد که عموماً کشورهای مختلف جهان به ویژه مکزیک درگیر این نوع سیستم اقتصادی در مناطق آزاد شده است. در جهان اقتصاد شبکه ای دولت - ملت ها بخش هایی از سرزمین خود را به عنوان جغرافیاهای استثناء از قوانین درون سرزمینی خود جدا کرده و در این جغرافیاهای قوانین جدیدی جهت اتصال بهتر آن منطقه جغرافیایی به شبکه اقتصاد جهانی وضع می کنند. این ها همان گره ها هستند که با قوانین خاص خود یا کل تولید یا بخش هایی از تولید اقتصاد جهانی را به سمت و سوی خود جذب می کنند. تا جایی که، ساسکیاسسن^۷ در کتاب جهانشهرها و اقتصاد جهانی به دو اصطلاح مهم به عنوان هاب فضای جریان ها و فضای مکان ها اشاره می کند و این چنین بحث می کند که فضای جریان ها یا اقتصاد شبکه ای جهانی، با اتصالات مناطق مختلف جهان به یکدیگر، بخش عظیمی از جهان در هم تنیده ای ایجاد کرده اند و بیش از گذشته، دولت - ملت ها یا فضای مکان ها را با چالش های متعددی

^۱Technology Information^۲Fragmentation^۳Contemporary Globalization^۴Fordist-Kinsey^۵Post-Fordism^۶Network Economy^۷Near Shoring^۸Neighborhood Policy^۹Nation-State^{۱۰}Exception Geographies^{۱۱}Nodes^{۱۲}Saskia Sassen

مواجه ساختند. در واقع این مناطق جدید در اقتصاد پست-فوردیسم به عنوان مناطق آزاد نام گذاری می شوند که با داشتن زیرساخت ها و همچنین قوانین تسهیل کننده ورود و خروج سرمایه و همین طور واحدهای تولید در شکل دورسپاری و برون سپاری، سبب شکل گیری قطب های رشد در برخی از مناطق جغرافیایی آن کشور شده و در نهایت کشور را به سیستم اقتصاد جهانی یا اقتصاد شبکه ای پیوند می زنند. از این رو تجارب جهانی نشان می دهد که مناطق آزاد تجاری-صنعتی مکزیک که در همسایگی ایالات متحده آمریکا قرار دارد نمونه موفق از نزدیک سپاری بنگاه های تولیدی در جهان است که با استفاده از راهبرد سیاست همسایگی توانسته است دروازه های خود را به سمت و سوی اقتصاد جهانی باز کند و وارد جهان شبکه ای شود. نوآوری در رویکرد نزدیک سپاری و راهبرد سیاست همسایگی در اقتصاد شبکه ای می تواند از تجربه مناطق آزاد مکزیک الهام گرفته شود. این تجربه نشان می دهد که ایجاد زیرساخت های دیجیتال و فیزیکی یکپارچه بین مناطق همسایه می تواند جریان کالا، خدمات و اطلاعات را تسهیل کند و همکاری بین بنگاه های کوچک و بزرگ را تقویت نماید. این رویکردها می توانند به عنوان الگویی برای سایر مناطق آزاد و شبکه های اقتصادی در سطح جهانی مورد استفاده قرار گیرند. اهمیت تحقیق در موضوع نزدیک سپاری و سیاست همسایگی در اقتصاد شبکه ای با بررسی تجربه مناطق آزاد مکزیک، در درک بهتر چگونگی ایجاد همکاری های مؤثر بین مناطق همسایه و تقویت زنجیره های ارزش منطقه ای کمک می کند. ضرورت تحقیق نیاز به درک عمیق تر مکانیسم های همکاری بین مناطق همسایه و تأثیر آن بر رشد اقتصادی ناشی می شود. با توجه به رقابت فزاینده در اقتصاد جهانی، تحلیل تجربه مکزیک می تواند به سایر کشورها در طراحی استراتژی های مؤثر برای تقویت زنجیره های عرضه منطقه ای و جذب سرمایه گذاری های فرامرزی یاری رساند. همچنین، هدف آن ارائه درس ها و راهکارهایی است که سایر کشورها و مناطق آزاد بتوانند از آن ها برای بهبود همکاری های اقتصادی، جذب سرمایه گذاری های مشترک و دستیابی به توسعه پایدار استفاده کنند. در نهایت، این تحقیق به دنبال پاسخ به این سوال است که آیا تجربه کشور مکزیک در نزدیک سپاری و سیاست همسایگی در مناطق آزاد می تواند الگوی مناسبی برای سایر کشورهای کمتر توسعه یافته باشد؟ به نظر می رسد تجربه مکزیک در مناطق آزاد می تواند راهکار مناسبی برای سایر کشورها باشد.

مبانی نظری

جهانی شدن^۲

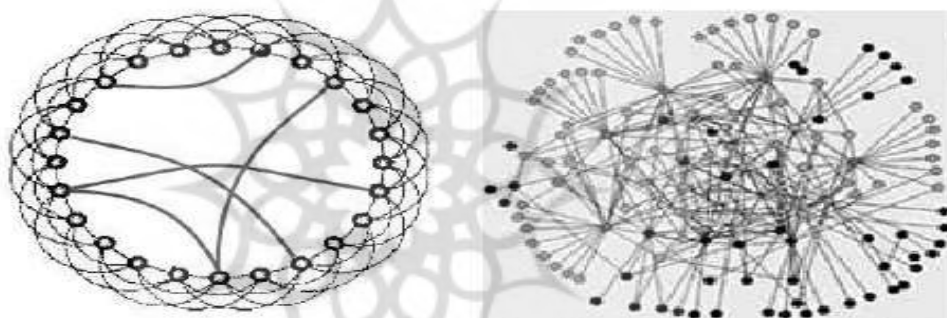
امروزه ما شاهد تولد یک سیستم جهانی به هم پیوسته جدید هستیم. یک اقتصاد جهانی، دیجیتالی و شبکه ای که بر هر بعد جامعه، تجارت و دولت تأثیر می گذارد. قرن گذشته، پرده آهنین و دیوار برلین نمادی از دنیای تقسیم بندی شده بود. اکنون اینترنت به نمادی از اقتصاد جدید و زیرساخت متحد برای امکان اشتراک گذاری اطلاعات در مرزهای ملی و اجتماعی رسیده است (Douglas M:2010).

از نظر توپولوژیکی، یک شبکه از گره ها و پیوندهایی تشکیل شده است که الگویی از ارتباطات را نشان می دهد. در جغرافیای انسانی از این رویکرد تئوری نمودار ساده برای توصیف شبکه های حمل و نقل و ارتباطی استفاده شده است. شبکه شهرهای جهانی یک پلتفرم اجتماعی منحصر به فرد است که شهرها را در سراسر جهان به هم متصل می کند. این فقط، به دلیل مقیاس بیشتر، گسترده ترین شبکه های اجتماعی نیست، بلکه افراد را درگیر تنظیمات سازمان های

^۱Free Zones

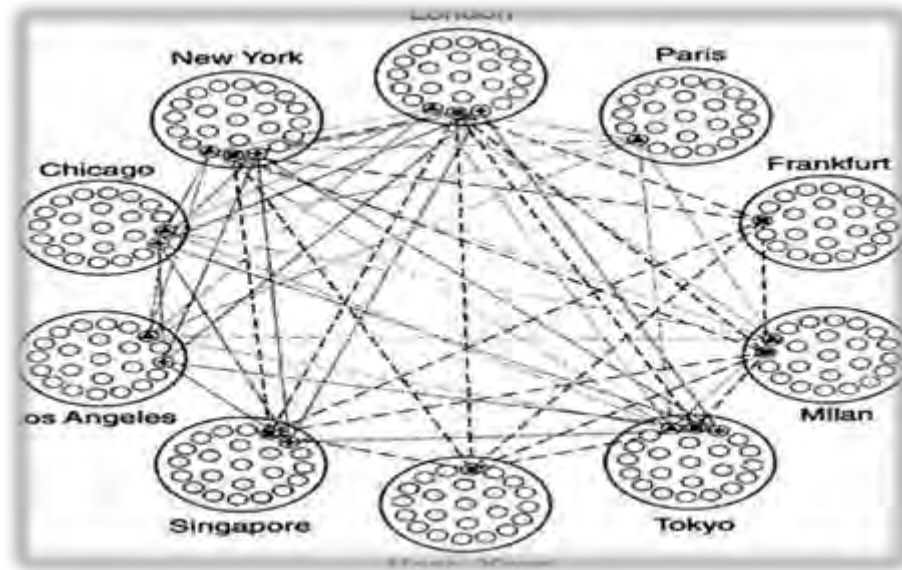
^۲Globalization

کوچک می‌کند، زیرا سیستم بین‌المللی کشورها به عنوان یک شبکه اجتماعی نسبتاً غیر مترقبه تحت تجزیه و تحلیل شبکه قرار گرفته است. اگر جریان‌های بین‌المللی را به صورت یک شبکه در نظر بگیریم، متوجه می‌شویم که تجارت کالاهای گوناگون، شبکه‌های تجاری متمایزی را پدید می‌آورد. ویژگی‌های تولید و تقاضا، شکل این شبکه را تعیین می‌کنند، چرا که اساساً این شبکه از پیوندهای میان صادرکنندگان و واردکنندگان شکل می‌گیرد. جایگاه هر کشور در این شبکه، تابعی از ویژگی‌های آن کشور به عنوان عرضه‌کننده، و تمایلاتش به عنوان خریدار است و این امر به نوبه خود، ساختار کلی و اتصالات شبکه را شکل می‌دهد (Luca De, 2010). در حقیقت نقشه جغرافیای سیاسی جهان در قرن بیستم، یک تصویر از جهان موزائیکی را به ما ارائه می‌دهد. در حالی که با گسترش اقتصاد پست فوردیسم و تکه و پاره شدن تولید و مصرف، با نقشه جدیدی از جغرافیای سیاسی جهان مواجه می‌شویم که نمادی از جهان درهم‌تنیده و شبکه‌ای است. در تصویر زیر این دو وضعیت (جهان موزائیکی و جهان شبکه‌ای یا منفک‌شده) نمایش داده شده است. تصویر سمت چپ نشان دهنده جهان منفک شده از هم، و تصویر سمت راست، حاصل شبکه‌ای شدن و پیوند خوردن کشورها در جهان شبکه‌ای را نشان می‌دهد.

شکل ۱. گذار از جهان موزائیکی، و تبدیل شدن به جهان شبکه‌ای
(Joris van de weem, 2009)

با شبکه‌ای شدن جهان پهنه‌های شهری نیز در اتصال با اقتصاد جهانی، در شکل شهرهای جهانی یا به اصطلاح جهان‌شهرها ایفای نقش می‌کنند. اغلب صاحب‌نظران در زمینه نظریه قطب رشد معتقدند سرمایه‌گذاری‌های کلان اقتصادی و صنعتی در شهرهای بزرگ سبب رشد این مراکز شهری شده و در نهایت با افزایش قدرت این مناطق و گسترش کارکرد و تأثیراتشان بر کل اقتصاد سبب رونق در مقیاس گسترده در نواحی اطراف خویش می‌گردند و نوعی همگرایی را در سطح وسیع ایجاد می‌کنند (قورچی، ۱۴۰۰). تصویر زیر مدل اتصال شهرهای مهم جهانی را بر اساس مدل ارائه شده توسط پیتز تیلور نشان می‌دهد.

شکل ۲. شهرهای جهانی در اتصال به جهان شبکه‌ای
منبع: (Peter.j Taylor: 2001)

اقتصاد شبکه‌ای^۱

امروزه یک تحول اساسی در سیستم تولید اجتماعی انجام شده که یکی از محرک‌های اصلی آن فن‌آوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی است. این تحولات در عصر نوین، انقلاب دیجیتال نامیده می‌شود و پدیده‌ای نوظهور در اقتصاد است که می‌توان از آن با عنوان اقتصاد دیجیتال یا اقتصاد شبکه‌ای نیز یاد کرد. اقتصاد شبکه یک سیستم اقتصادی است که در آن تعامل بین عوامل اقتصادی براساس پیوندهای مستقیم، همکاری و اطلاع‌رسانی طولانی مدت با واسطه و اعتماد رخ می‌دهد. تاریخ توسعه اقتصادی نشان می‌دهد که تقسیم کار به عنوان موتور پیشرفت اقتصادی می‌تواند به سه شکل اساسی انجام شود:

__ تقسیم کار در مزرعه، که در خانواده سرچشمه گرفته و در درجه اول بر اساس تفاوت‌های جنسیتی و سنی اعضای خانواده است.

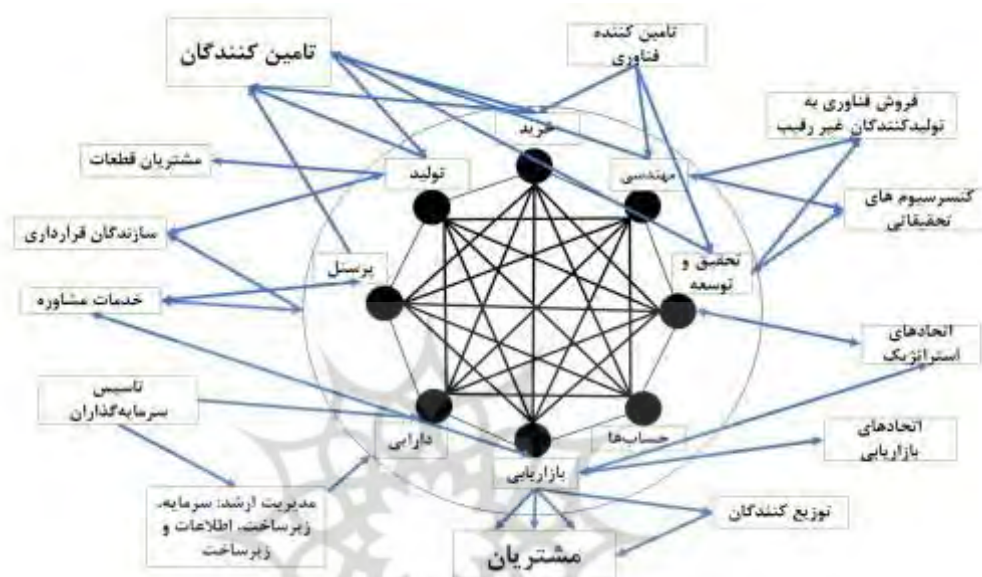
__ تقسیم داخل جمعی کار، ناشی از لزوم پیشرفت تخصص و استفاده از اقتصادهای مقیاس برای انجام کارکردهای خدمت به همه اعضای جامعه-تخصص کار سیاه‌پوستان، سفالگرها، چوپان‌ها، و غیره است.

مدرن شد (Douglas, M:2010). از دهه ۱۹۸۰ به بعد بسیاری از شرکت‌ها شروع به ارائه خدمات خود در سراسر جهان کرده‌اند که آن‌ها را شرکت‌های خدمات جهانی می‌نامند (حسینی و قورچی: ۱۴۰۲). با ظهور فناوری‌های دیجیتال و جهانی شدن، زیرساخت لازم برای اقتصاد شبکه‌ای نیز ایجاد شده است و چشم‌انداز رقابتی جدیدی را در جهان شکل داده است. نوآوری و بهره‌وری برخاسته از فناوری اطلاعات، به‌عنوان یکی از تحولات شگرف در این قرن شناخته می‌شود. (Douglas, M:2010) ویژگی‌های اصلی اقتصاد شبکه عبارتند از:

^۱Network Economy

^۲Digital Revolution

- ۱- پیوندهای همکاری و آگاهی پایدار عوامل اقتصادی
 - ۲- هماهنگی متقابل به عنوان روش پیشرو
 - ۳- تغییر پارادایم در سازوکارهای مبادله
 - ۴- ایجاد سطوح مختلف برای تعامل در بازار آزاد.
- منبع مهم قدرت در اقتصاد شبکه‌ای، توانایی تحمیل قوانین تعامل خود بر دیگران است. این توانایی به موقعیت یک

شکل ۳. جهانی شدن و اقتصاد شبکه‌ای در بازار
منبع: (نگارندگان)

کشور در سلسله مراتب شبکه، و نوع تعاملات، با توجه به وضعیت رقبا بستگی دارد. (Elena ustyuzhanina, 2018). شکل زیر تعاملات بین تولید کنندگان و مصرف کنندگان در بازار و نحوه گردش و تولید سرمایه در اقتصاد شبکه‌ای را نشان می‌دهد، در رویکرد نوین جهانی، مناطق جغرافیایی خاصی از یک سرزمین به عنوان گره‌هایی استراتژیک در شبکه اقتصاد جهانی تعریف می‌شوند. این مناطق، که از مقررات داخلی معمول مستثنی بوده و تحت قوانین ویژه‌ای فعالیت می‌کنند، قادرند بخش‌های قابل توجهی از تولید جهانی را به خود جذب نمایند. در این مناطق، مدیران با ایجاد مزیت‌های رقابتی، به جذب سرمایه‌گذار خارجی می‌پردازند. این فرآیند از طریق فراهم کردن زیرساخت‌های مناسب و همچنین قوانین تسهیل‌کننده در فعالیت‌های تجاری صورت می‌گیرد و همچنین قوانین تسهیل‌کننده ورود و خروج سرمایه و پیوند یافتن به اقتصاد جهانی، تغییرات اساسی در ژئواکونومیک و وضعیت ژئوپلیتیک منطقه را سبب می‌شوند. جابه‌جایی توازن قدرت اقتصادی از شمال به جنوب، تنش‌های قابل توجهی در نظام حکمرانی جهانی پس از جنگ جهانی دوم ایجاد کرده است. در قرن بیست و یکم، روندهای اقتصادی و ژئوپلیتیکی به طور فزاینده‌ای تحت تاثیر جهانی‌سازی، فناوری‌های دگرگون‌کننده، رقابت بین‌المللی و رشد سریع اقتصادهای نوظهور قرار گرفته است.

(Ashton H, 1:2016). در شرایطی که دنیا به سمت جهانی‌شدن و آزادی جریان‌ها حرکت می‌کند، مناطق آزاد به عنوان یک الگو و روشی جهت اصلاح ساختار و کارکرد اقتصادی کشور مطابق با تحولات عصر پست-فوردیسم پدید

آمده است. تجربه کشورهای توسعه یافته نشان می دهد که مناطق آزاد پل ارتباطی میان اقتصاد داخلی و جهانی با در نظر گرفتن جهت گیری های تولیدی، صادراتی و تکنولوژیک و در نهایت رسیدن به پیشرفت اقتصادی بوده است (قورچی، ۱۴۰۰).

مناطق آزاد^۱

از قرن ۱۶ میلادی انواع مختلفی از مناطق دارای امتیازات ویژه اقتصادی در برخی از کشورها تأسیس شدند. در سال ۱۸۸۸ میلادی اولین منطقه آزاد تجاری که هدف از تأسیس آن تا حدی با اهداف مناطق آزاد به مفهوم جدید آن تطابق دارد در اطراف بندر هامبورگ^۲ ایجاد شد. موفقیت چشمگیر بندر آزاد هامبورگ باعث ایجاد مناطق آزاد دیگر به ویژه در اروپا گردید. کپنهاگ^۳ در سال ۱۸۹۴ دانزیگ^۴ لهستان در سال ۱۸۹۹ و بندرهای مالمو^۵ هانگو^۶ فیدم و تریسته^۷ در اروپا، سنگاپور، هنگ کنگ و ماکائو در آسیا در زمره بنادر آزادی بودند که به تدریج تا قبل از جنگ جهانی دوم ایجاد شدند. (کامران، ۱۳۷۲) از دهه ۱۹۶۰ به بعد تعداد زیادی از مناطق آزاد در انواع مختلف به وجود آمد و نقش این مناطق در اقتصاد جهانی بیشتر شد. در سال ۱۹۵۹ منطقه آزاد شانون در ایرلند نیز به عنوان اولین منطقه آزاد به مفهوم امروزی آن تأسیس شد؛ زیرا برای اولین بار جذب سرمایه خارجی انتقال فناوری و ایجاد اشتغال از اهداف عمده منطقه آزاد شانون محسوب می شد. همچنین اولین منطقه پردازش صادرات در دهه ۱۹۶۰ در کشورهای ایرلند و تایوان به دنبال مکان یابی مجدد تولیدات صنعتی بین کشورهای توسعه یافته و نیز انتقال این صنایع از کشورهای توسعه یافته به کشورهای در حال توسعه تأسیس گردید. از لحاظ نظری مناطق آزاد اقتصادی نتیجه سیاستهای سه گانه تجارت آزاد، سیاست صنایع با محوریت صادرات و سیاستهای مقررات زدایی می باشند (روزبهان و همکاران: ۱۴۰۱) مفهوم آزادی در مناطق آزاد، در واقع، به مجموعه ای از مشوق های مالی و امتیازات ویژه اداری و اقتصادی محدود می شود که دولت ها به طور اختصاصی برای مناطق آزاد در نظر می گیرند.

این امتیازات معمولاً فراتر از تسهیلات گمرکی معمولی نیست به همین دلیل این مناطق را از سایر بخش های اقتصاد محلی در آن کشور متمایز می کند (Omar Sh, 2023) برخی از کشورهای خاورمیانه از اولین بنیان گذاران مناطق آزاد بوده اند. سوریه، مصر و اردن در دهه های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰، مناطق آزاد با مداخله بیشتر دولت، ایجاد کردند. اما دبی، در امارات متحده عربی، پیش از تأسیس منطقه آزاد خود در دهه ۱۹۸۰، به عنوان مرکز تجارت بین المللی فعالیت داشتند. این مناطق امروزه در بیشتر کشورهای جهان فعال بوده و به دنبال ایجاد فضایی رقابتی برای جذب سرمایه و کارآفرینان هستند. این امر با تحریک فعالیت های اقتصادی در سطح محلی، به سود اقتصاد کل کشور منجر می شود. دسترسی به بازارهای خارجی برای موفقیت در این مناطق ضروری است و این ویژگی، در تمام مناطق آزاد، مشترک است (Robert j, 1990).

^۱Free Zones

^۲Hamburg

^۳Copenhagen

^۴Gdansk

^۵Malmo

^۶Hangu

^۷Trieste

اهداف کشورهایی که مناطق آزاد را ایجاد می‌کنند به سه مورد اصلی خلاصه می‌شوند: توسعه مناطق کمتر توسعه‌یافته، جذب سرمایه‌گذاران خارجی، و ارتقاء انتقال فناوری. این اهداف از طریق ارائه مزایای مختلف به شرکت‌های فعال در این مناطق، به دست می‌آیند. این مزایا عموماً در سه دسته تقسیم‌بندی می‌شوند:

۱. مزایای مالی: معافیت از مالیات یا کاهش نرخ مالیات‌ها.
۲. مزایای نظارتی: قوانین انعطاف‌پذیرتر در زمینه واردات و نیروی کار.
۳. مزایای زیرساختی: دسترسی به خدمات بهبودیافته، تحقیقات و توسعه، و نیروی کار ماهر و آموزش‌دیده. (Robert J, 1990).

امروزه کشورهای توسعه یافته در مناطق آزاد، بنگاه‌های تولیدی و مالی خود را برای افزایش بهره‌وری تولید و فعالیت‌های خود به مناطق آزاد نزدیک‌تر از نظر جغرافیایی انتقال می‌دهند (نزدیک سپاری). شرکت‌ها با نزدیک سپاری در مناطق آزاد تجاری، از مزایای گوناگونی مانند کاهش هزینه‌ها، دسترسی به نیروی کار ماهر و سهولت در لجستیک بهره‌مند می‌شوند. به این ترتیب، مناطق آزاد تجاری و نزدیک‌سپاری می‌توانند هم‌افزایی قابل توجهی ایجاد کنند.

نزدیک سپاری^۱

در دهه‌ی آخر قرن بیستم فرایند جهانی‌سازی به سرعت گسترش یافت. تجارت و تولیدات صنعتی به طرز چشم‌گیری بازسازی شده و منعکس‌کننده تصمیمات استراتژیک بسیاری از شرکت‌ها در مراحل تولید خارج از کشور برای بهره‌برداری از منابع ارزان‌تر، دسترسی به بازارهای جهانی، فناوری‌ها و استفاده از شبکه‌های تولیدی با پراکندگی جغرافیایی بوده است. (Pietrobelli & Seri, 2023). شرکت‌های تولیدی غربی از دهه ۱۹۸۰ به بعد، استراتژی‌های بین‌المللی را که شامل همکاری با شرکت‌های خارجی می‌شود، در پیش گرفته‌اند. این اقدامات برای حفظ رقابت در برابر کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه (مانند آمریکای لاتین و آسیا)، به عنوان یک راه حل ضروری برای باقی ماندن در بازارهای جهانی، انجام می‌شود. با این حال، چنین اقداماتی در زنجیره‌های عرضه جهانی تأثیر می‌گذارد و شرکت‌ها پس از آن مجبور می‌شوند تا چنین استراتژی‌هایی را برای رقابت اقتصادی در دنیا تدوین کنند. بنابراین، شرکت‌های تولیدی به طور فزاینده‌ای، استراتژی‌های مکانی نزدیک به خود را بررسی کرده و در سراسر جهان نقش آفرینی می‌کنند (Merino & Di Stefano, 2020:622). نزدیک سپاری زمانی به وجود می‌آید که برخی از بنگاه‌ها از نظر استراتژیک وضعیت جدیدی را به خود می‌گیرند و به این نتیجه می‌رسند که امکانات تولیدی و کارخانجات در داخل سرزمین اصلی با توجه به افزایش هزینه‌های تولید عظیم در داخل کشور به صرفه نیست. به طور واضح نزدیک سپاری شامل جابجایی فعالیت‌ها به خارج از کشور یا کشورهای نزدیک به آن کشور برای دستیابی به کنترل بیشتر، پس‌انداز در هزینه‌های تولید است. تمرکز نزدیک سپاری بر کاهش مسافت‌های جغرافیایی، فرهنگی و زبانی است. فرآیند نزدیک سپاری دارای مزایایی برای کشور مبدأ می‌باشد که شامل شکل زیر می‌باشد:

^۱NearShoring

شکل ۴. مزایای نزدیک سپاری
منبع: (نگارندگان)

در دهه گذشته، شرکت‌های تولیدی بیشتر به بررسی مجدد مکان‌ها برای تولیدات خود پرداخته‌اند و غالباً جایگاه تولید خود در سراسر جهان را تغییر داده‌اند. به طور خاص، آن‌ها یک یا چند مورد به اصطلاح «جابه‌جایی درجه دوم» یا استراتژی‌های «بازسازی» (Foerstl e, 2016; Fratocchi e, 2014) را اجرا کردند. این بدان معنی است که آنها تصمیم گرفتند فعالیت‌های تولیدی خود را طبق یکی از سه گزینه زیر تغییر مکان دهند (همان):

❖ جابجایی فعالیت‌های تولیدی به کشور مبدأ؛ این فرآیند به بازگرداندن مجدد فعالیت‌های تولیدی به کشور مبدأ است (Fratocchi e, 2014).

❖ جابجایی فعالیت‌های تولیدی به کشور نزدیک به کشور مبدأ: این جایگزین عموماً به عنوان نزدیک‌سپاری یا نزدیک کردن نامیده می‌شود (Foerstl e, 2016).

❖ جابه‌جایی به منطقه‌ای دور از کشور مبدأ: این استراتژی به عنوان فرا دورسپاری نامیده شده است (Fratocchi e, 2014).

نزدیک سپاری در حالت کلی با استفاده از سیاست همسایگی کشورهای همجوار تکامل پیدا می‌کند و کشورهای همسایه با تعبیر سیاست همسایگی خوب بین خودشان در صدد پیشرفت اقتصادی خود و کشور همسایه، زمینه را برای هر دو کشور مساعد می‌کنند تا دروازه‌های خود را برای ورود و اتصال به اقتصاد جهانی و در نتیجه جهان شبکه‌ای بگشایند.

راهبرد سیاست همسایگی^۳

همسایگی، به عنوان مفهومی به درازای تاریخ بشر، هم از منظر عرفی و هم دینی بسیار ارزشمند بوده است. اصطلاح واحد همسایگی به عنوان مفهومی مبتنی بر توسعه و عمران را اولین بار کلرنس پری در دهه ۱۹۲۰ در تهیه طرح توسعه نیویورک و حومه معرفی نمود. این اصطلاح بعدها از دانش معماری و شهرسازی به دیگر دانش‌های علوم انسانی

^۱BackShoring

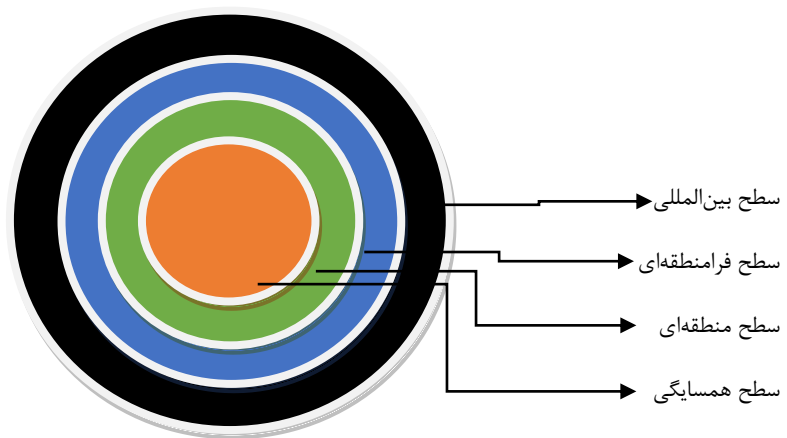
^۲Further off-Shoring

^۳Neighborhood Policy Strategy

^۴Clarence Perry

از جمله جغرافیا، علوم سیاسی و روابط بین‌الملل وارد شد. همسایگی نه فقط واقعیتی جغرافیایی بلکه واقعیتی هنجاری یا اخلاقی نیز محسوب می‌شود. بنابراین، همسایه واقعیتی جغرافیایی و همسایگی بیشتر ابعادی عرفی-اخلاقی دارد و اهمیت بحث همسایگی از همین‌جا و از همین تفکیک آغاز می‌شود. این اهمیت با انتقال از فرد به گروه و واحدهای بزرگ‌تر جغرافیایی چون کشورها، ابعادی مضاعف می‌یابد. در سطح تاریخی، روابط میان همسایگان، قدیمی‌ترین متغیر در روابط بین‌الملل است (Jackson, 2006:217). از نظر جغرافیای سیاسی، کشور همسایه، کشوری است که با مرز یا سرحد از کشور دیگری جدا شده است. مرز، عامل تشخیص و جدایی دو واحد متشکل سیاسی از یکدیگر است. روابط بین این دو واحد متشکل سیاسی را روابط بین همسایگی می‌توان نامید. آغاز سیاست خارجی یک دولت نگاه او به همسایه خود است. همسایه نه فقط آغاز سیاست خارجی، بلکه، هم‌زمان با آن، آغاز یک سیاست خارجی و نیز آغاز سیاست‌های امنیتی یک دولت هم می‌باشد (Chung, 2010: 143). روابط همسایگی کشورها می‌تواند در طیفی دوسویه قرار گیرد که سمت منفی آن از سردی تا بحران در روابط و وضعیت جنگ بین دو کشور را تشکیل می‌دهد، در صورتی که سمت مثبت آن از همکاری محدود، گسترش روابط حسنه، تا تشکیل منطقه، و اتحاد در چارچوب یک بلوک را شامل می‌شود. روابط بین دو کشور همسایه در طول تاریخ می‌تواند در این طیف جابه‌جا شود. این جابه‌جایی می‌تواند دلایل مختلف سیاسی، اجتماعی، نظامی و امنیتی داشته باشد. برای ترسیم سیاست همسایگی در سیاست خارجی لازم است به سطوح مختلف حوزه تعاملات خارجی یک کشور با دیگر کشورها اشاره نمود. در این میان تعریف نولان^۱ از سیاست خارجی در مشخص نمودن این جایگاه راهگشا است. از دیدگاه او سیاست خارجی، شبکه‌ای از کنش‌ها، اصول و تصمیم‌های رسمی یک حکومت به‌ویژه در پیوند با موقعیت‌ها و علایق دیگر کشورها و نهادهای بین‌المللی است (Nolan, 2002: 562). در تعریف نولان دیگر کشورها (از حوزه همسایگی گرفته تا منطقه و فرامنطقه‌ای و بین‌الملل) اهمیتی برابر می‌یابند که هر کشوری می‌بایست همانندی‌ها و ناهمانندی‌های کشور خود و دیگر کشورها را مدنظر آورد. بر اساس این نگرش، نخستین سطح روابط خارجی به حوزه همسایگی مربوط می‌شود. اهمیت این سطح تنها به مرزهای جغرافیایی مشترک مربوط نمی‌شود، بلکه حوزه همسایگی می‌تواند میراث‌دار پیوندهای مشترک فرهنگی، دینی، قومیتی و تاریخی باشد. روابط همسایگی سنگ بنای سطوح بالاتر روابط خارجی است و بدون روابط همسایگی تعریف و مفهوم‌بندی روابط منطقه‌ای، فرامنطقه‌ای و بین‌الملل امکان‌پذیر نخواهد بود. سیاست همسایگی بخشی از سیاست خارجی است که درارتباط با کشورهای مجاور انجام می‌گیرد، به معنای دیگر، سیاست همسایگی می‌تواند ابتکار عمل یک دولت و یا واکنش آن در قبال کنش کشورهای همسایه باشد. شکل زیر جایگاه و سطوح سیاست همسایگی را نشان می‌دهد و طبق نمودار زیر سطوح سیاست همسایگی از چهار بخش اصلی بین‌المللی، فرامنطقه‌ای، محلی و همسایگی تشکیل شده است.

^۱David Nolan

شکل ۵. سطوح مختلف سیاست خارجی و جایگاه سیاست همسایگی در آن

منبع: (برزگر: ۱۴۰۱)

جایگاه سیاست همسایگی را می‌توان در بطن پنج ویژگی سیاست خارجی مطلوب شامل توجه به جغرافیا، توانایی مقابله با خطرات برآمده از سوی کشورهای ناهمسود و ناهمسو، داشتن راهبردهای از پیش تعیین شده درازمدت، کسب قدرت چند وجهی ملی و اقتدار بین‌المللی و توسعه اقتصادی نیز جستجو نمود (خلیلی، ۱۳۹۷: ۱۲۷). تحقق این پنج ویژگی در راستای داشتن سیاست خارجی کامروا نیازمند توجه پایه‌ای یعنی سطح همسایگی است. نقش سطح پایه همسایگی در سیاست خارجی کامروا در هر ویژگی را به صورت خلاصه چنین می‌توان تشریح نمود:

الف- توجه به جغرافیا: این ویژگی بر اساس تعیین بن‌مایه‌های جغرافیایی و ژئوپلیتیک روابط با کشورهای همسایه آبی و خاکی کشور، تشخیص جغرافیای پایه منافع ملی، تشخیص دوست و دشمن برپایی خصلت‌های ژئوپلیتیک و ژئواستراتژیک قابل تحقق است.

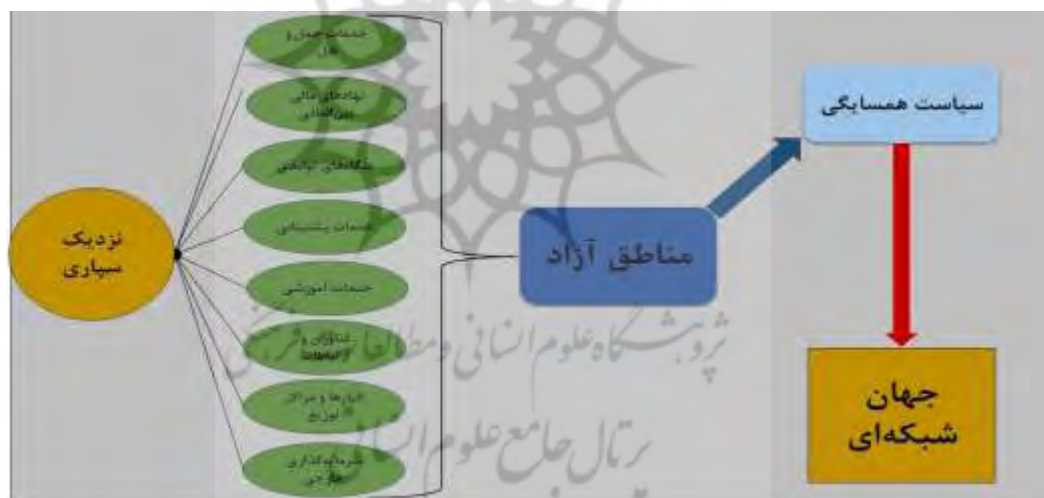
ب- توانایی مقابله با خطرات دشمن: این ویژگی بر مبنای مقابله تئوریک/ عملیاتی با خطرات تضعیف‌کننده قدرت ملی، مقابله با نفوذ کشورهای ناهمسود همسایه و توجه به تلاش کشور در نظام بین‌الملل محقق می‌شود.

ج- داشتن استراتژی: لازمه داشتن استراتژی، کسب اطلاعات صحیح از اوضاع کنونی و برنامه‌ریزی‌های آینده سایر کشورها به‌ویژه در دو سطح همسایه و منطقه‌ای، اتخاذ دیپلماسی مناسب، توجه به سمت‌گیری کشور در نظام بین‌المللی است.

د- کسب قدرت ملی و اقتدار بین‌المللی: قدرت ملی و اقتدار بین‌المللی زمانی قابل تحقق است که در جهت بهبود بخشی اقتدار نظام سیاسی در سطح جامعه، تقویت بنیه نظامی و دفاعی، کسب پرستیژ و دسترسی به وجهه مقبول به ویژه در سطوح همسایگی و منطقه‌ای و ایجاد تصویر مطلوب بین‌المللی تلاش نمود.

ه- توسعه اقتصادی: رسیدن به توسعه مطلوب اقتصادی نیازمند داشتن توانایی رقابت با قدرت‌های همسنگ در دو سطح همسایه و منطقه، کسب منزلت اقتصادی فرامنطقه‌ای، کسب حدمعقولی از قدرت اقتصادی در سطح بین‌المللی، داشتن راهبرد اقتصادی مشخص در مواجهه با نظم جهانی شده است (خلیلی، ۱۳۹۷: ۱۲۷).

با توجه به مدل مفهومی زیر، جهانی‌شدن و پیشرفت تکنولوژی، مفاهیمی چون مناطق آزاد، فرآیند نزدیک‌سازی، راهبرد سیاست همسایگی و جهان شبکه‌ای را به هم پیوند می‌دهد. مناطق آزاد، با فراهم آوردن بستر مناسب برای تجارت و سرمایه‌گذاری خارجی، به ویژه از کشورهای همسایه، می‌توانند در راستای سیاست همسایگی و تقویت روابط منطقه‌ای عمل کنند. نزدیک‌سازی نیز به عنوان روشی برای کاهش هزینه‌ها و افزایش کارایی، می‌تواند در مناطق آزاد رونق یابد و با جذب شرکت‌های خارجی، به توسعه این مناطق کمک کند. مناطق آزاد، با زیرساخت‌های ارتباطی پیشرفته و دسترسی به بازارهای جهانی، به عنوان گره‌هایی در جهان شبکه‌ای عمل کرده و جریان کالا، سرمایه، اطلاعات و افراد را تسهیل می‌کنند. در نتیجه، سیاست همسایگی موفق، با بهره‌گیری از مزایای مناطق آزاد و نزدیک‌سازی و اتصال به جهان شبکه‌ای، می‌تواند به توسعه اقتصادی و سیاسی کشورها کمک شایانی نماید. مدل گرافیکی زیر نحوه اتصال مناطق آزاد به اقتصاد شبکه‌ای از طریق راهبرد سیاست همسایگی با نزدیک‌سازی فرآیندهای تولیدی را نشان می‌دهد.

شکل ۶. نقش مناطق آزاد در اتصال به جهان شبکه‌ای و اقتصاد جهانی با تاکید بر سیاست همسایگی
منبع: (نگارندگان)

روش تحقیق

پژوهش حاضر ضمن تحلیل نزدیک‌سازی و سیاست همسایگی در اقتصاد شبکه‌ای، سعی کرده است آن را به عنوان الگوی موفق برای مناطق آزاد ایران به خصوص منطقه آزاد ماکو با مناطق آزاد کشور ترکیه در نظر گیرد. تحقق این امر با رویکرد توصیفی-تحلیلی و با استفاده از متون کتابخانه‌ای، تحلیل اسناد و مدارک انجام شده است. نتایج پژوهش الگوی مناسبی برای مناطق آزاد موجود در کشور به ویژه در ارتباط با اقتصاد کشور ترکیه و ایران و همچنین مناطق آزاد موجود در هر دو کشور است.

بحث و یافته ها

مناطق آزاد تجاری-صنعتی مکزیک

اولین منطقه آزاد تجاری مکزیک در سال ۱۹۶۵ و در زمان رئیس جمهور گوستاوو دیاز اورداز^۱ احداث شد. در دوران ریاست جمهوری او، اولین منطقه آزاد تجاری مکزیک در شهر بوئناویستا^۲ ایالت چیهواهوا^۳ در نزدیکی مرز ایالات متحده آمریکا تاسیس شد. در بیانیه مطبوعاتی که توسط وزارت دارایی مکزیک در تاریخ ۱۰ فوریه ۲۰۱۷ صادر شد، برخی از مشوق‌های مالیاتی که یک منطقه آزاد تجاری-صنعتی به طور کلی خواهد داشت، تشریح شدند. این مشوق‌ها شامل تخفیف ۱۰٪ مالیات بر درآمد در طول ۱۰ سال اول و ۵۰٪ در ۵ سال بعد می‌باشد. این قانون جدید در تاسیس اولین منطقه آزاد تجاری-صنعتی در مکزیک لحاظ شد. در آن زمان، مکزیک در حال گذار از یک اقتصاد بسته به یک اقتصاد باز بود و مناطق آزاد به عنوان ابزاری برای تشویق تجارت و سرمایه‌گذاری خارجی مورد استفاده قرار گرفتند (Secretaría de Economía, Histori de las Zonas Libres en México). در دهه ۱۹۶۰، مکزیک سیاست‌های اقتصادی جدیدی را اتخاذ کرد که بر توسعه صنعتی و جذب سرمایه‌گذاری خارجی متمرکز بود. در این راستا، دولت مکزیک مناطق آزاد جدیدی را تاسیس کرد، از جمله منطقه آزاد در شهر گوادالاخارا^۴ در سال ۱۹۶۴ و منطقه آزاد در شهر مونتری^۵ در سال ۱۹۶۷. این مناطق آزاد به عنوان مراکز مهم صنعتی و فناوری در مکزیک تبدیل شدند (La Política Económica en México, 1960-1980). در دهه ۱۹۹۰، مکزیک سیاست‌های اقتصادی خود را به سمت تجارت آزاد و جذب سرمایه‌گذاری خارجی تغییر داد. در این راستا، دولت مکزیک مناطق آزاد جدیدی را تاسیس کرد، از جمله منطقه آزاد در شهر کانکون^۶ در سال ۱۹۹۲ و منطقه آزاد در شهر سن لوئیس پوتوسی^۷ در سال ۱۹۹۵. (Secretaría de Economía, La Apertura Comercial en México, 1980:2000). در اوایل قرن ۲۱، مکزیک چندین منطقه آزاد دیگر را در شهر تامپیکو^۸ در سال ۲۰۱۶ و منطقه آزاد در شهر کوآتلا^۹ در سال ۲۰۱۷ تاسیس کرد و این مناطق آزاد نیز به عنوان مراکز مهم تجاری و اقتصادی در مکزیک تبدیل شدند. Zonas Libres, en (MéxicoUn Análisis HistóricoUniversidad Nacional Autónoma de México).

مناطق آزاد تجاری-صنعتی مکزیک که به نام ماکیلا یا ماکیلادوزا نیز شناخته می‌شوند، بخش‌های اقتصادی ویژه‌ای هستند که برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی و تقویت صنعت و تجارت کشور مکزیک طراحی شده‌اند و نقش مهمی در اقتصاد مکزیک ایفا می‌کنند. یکی از مهم‌ترین عواملی که به توسعه این مناطق در کشور مکزیک کمک می‌کند،

^۱Gustavo Diaz Ordaz

گوستاوو دیاز اورداز از سال ۱۹۶۴ تا سال ۱۹۷۰ رئیس جمهور مکزیک بود.

^۲ Buena Vista

^۳Chihuahua

^۴Guadalajara

^۵Monterrey

^۶Cancun

^۷San Luis Potosi

^۸Tampico

^۹Cuautla

^{۱۰}Maquiladora

تجارت با ایالات متحده آمریکا می‌باشد، نزدیکی به ایالات متحده، بازار بزرگی برای صادرات مکزیکی می‌باشد که این مناطق را به مکان‌های ایده‌آل برای تولید و صادرات تبدیل کرده است. توافق تجارت آزاد با آمریکای شمالی، این ارتباط را تقویت کرده است. مکزیکی یکی از بزرگ‌ترین شرکای تجاری ایالات متحده است، و بسیاری از این تجارت از طریق مناطق ماکیلادورا انجام می‌شود. در برخی سال‌ها، تقریباً ۵۰ درصد از صادرات مکزیکی به ایالات متحده از این مناطق انجام می‌شود. این مناطق نیز به عنوان مراکز واردات برای مواد اولیه و کالاهای نیمه‌تمام شناخته می‌شوند که برای تولید در مکزیکی استفاده می‌شوند و به عنوان مقصدی برای سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی که در سراسر کشور پراکنده شده‌اند، شناخته می‌شود. (Secretaría de Economía Zonas Libres en México). امروزه کشور مکزیکی دارای ۶۶ منطقه آزاد است. (Word Free Zone Organization, 2020). در سال‌های اخیر با شبکه‌ای شدن جهان، بسیاری از کشورهای توسعه یافته در چارچوب سیاست همسایگی اقدام به تاسیس مناطق آزاد مشترک کرده و پیوند اقتصادی-سیاسی بین خود را بیش از پیش مستحکم تر کرده اند. اقتصاد مکزیکی شدیداً وابسته به آمریکا است و آمریکا به تنهایی ۸۰ درصد از بازار صادراتی مکزیکی را در دست دارد (طباطبایی و همکاران، ۱۳۹۶: ۲۶). بنابراین وابستگی متقابل شکل گرفته بین مکزیکی و ایالات متحده از نوع نامتقارن است. در دوران ریاست جمهوری باراک اوباما، هر دو کشور با امضای موافقت‌نامه دو جانبه، وابستگی بین خود را افزایش دادند. اوباما سعی می‌کرد با نگاه مثبت به حل بحران‌های مکزیکی و تاثیر گذاری آن در امنیت آمریکا، روابط دو کشور را نسبت به گذشته ارتقا دهد. طبق دیدگاه وابستگی متقابل، دموکراتیزاسیون در حوزه سیاسی (نظام مشارکت همگانی در فرآیند قدرت) و آزاد سازی اقتصادی، راهکار دستیابی به همکاری دسته‌جمعی، و تحقق وابستگی متقابل در تامین امنیت ملی است (پوراحمدی، ۱۳۸۶: ۱۴۹).

نزدیک سپاری در مناطق آزاد مکزیکی

برای درک بیشتر از سیستم نزدیک سپاری در اقتصاد شبکه‌ای جهان، ضروری است تا کشور مکزیکی به عنوان یکی از مکان‌های جغرافیایی موفق، مورد بررسی قرار گیرد. در چشم‌انداز در حال تغییر تجارت جهانی، مفاهیمی مانند نزدیک‌سپاری اهمیت بیشتری یافته‌است. این مفهوم نشان‌دهنده روند سریع‌تر در ساختار مجدد زنجیره‌های ارزش جهانی است، که حکومت‌ها و شرکت‌ها را برای بهبود کارایی، کاهش هزینه‌ها، و افزایش سرعت واکنش به تغییرات بازار، به سمت و سوی مکان‌های نزدیک‌تر برای تولید و توزیع سوق می‌دهد. این تغییرات غالباً به صورت جهانی شدن، مورد بحث قرار می‌گیرد.

در سال‌های اخیر، رویدادهای متعددی در سطح جهان، ثبات و مقاومت شبکه‌های تولید بین‌المللی که به زنجیره‌های ارزش جهانی معروف هستند را به چالش کشیده‌اند. افزایش دستمزدها در چین، جنگ تجاری آمریکا و چین، بالا رفتن هزینه‌های حمل‌ونقل، مسائل ناشی از همه‌گیری کووید-۱۹ و پیامدهای آن، و همچنین جنگ روسیه و اوکراین، بر زنجیره ارزش جهانی تاثیر بسیاری گذاشته‌اند. با بروز این مسائل، شرکت‌ها به دنبال تنوع‌بخشی به تامین منابع خود در خارج از کشور شدند تا خطرات ناشی از اختلال در زنجیره تامین را کاهش دهند. اگرچه این تنوع بخشی در تولید ممکن است در کوتاه‌مدت به از دست رفتن کارایی آن منجر شود. در این راستا، مفهوم نزدیک‌سپاری که شامل انتقال فرایندهای تولیدی به کشورهای همسایه و نزدیک‌تر از نظر جغرافیایی است، مطرح شد. علاوه بر این مفهوم (نزدیک سپاری)، مفهوم انتقال فرایندها به کشورهایی که با شیوه‌های تجاری مشابه و پیوندهای فرهنگی، زبانی و ایدئولوژیکی

به کشور مبدأ نزدیک‌تر است، اصطلاح هم‌پیمان سپاری^۱ نیز استفاده می‌شود که در محافل سیاسی و شرکتی مورد توجه قرار گرفته است. (Daniel C, 2024). تغییرات در زنجیره‌های ارزش جهانی مکزیک را به عنوان میزبان فرآیندهای تولیدی خاص که قبلاً در چین مستقر بودند، قرار داد. به گفته بانک توسعه در آمریکا، مکزیک کشوری است که بیش‌ترین مزایای بالقوه از نزدیک‌سپاری در آمریکای لاتین و کارائیب را دارد (IBD, 2022). نظرسنجی‌ها در ایالات متحده هم، گویای آن است که نزدیک سپاری جغرافیایی در مکزیک و ادغام تجارت آن با ایالات متحده تحت توافق ایالات متحده و مکزیک-کانادا و هزینه‌های پایین کار در مقایسه با چین و سایر ویژگی‌ها توانسته است این کشور را به یک مقصد طبیعی و نهایی برای نزدیک سپاری تبدیل کند. با وجود مزایای متعدد در نزدیک سپاری به مکزیک، نتایج نظرسنجی‌ها در آمریکا نشان می‌دهند که، چالش‌هایی نیز برای این فرآیند وجود دارد که از جمله می‌توان به فاصله جغرافیایی نسبتاً زیاد با تامین‌کنندگان، کیفیت زیرساخت‌ها، کارایی نهادهای دولتی، و دسترسی محدود به نیروی کار متخصص اشاره کرد. برخی از ذی‌نفعان، عوامل دیگری را نیز در این زمینه مهم می‌دانند که شامل عدم ثبات در سیاست‌گذاری‌ها، ضعف در حاکمیت قانون، نگرانی‌های امنیتی، و تامین پایدار انرژی می‌باشد (Daniel C, 2024). شواهد غیرمستقیم حاکی از آن است که روند نزدیک‌سپاری در مکزیک در حال پیشرفت است. تقاضا برای فضاهای تولیدی و نیروی کار در مرزهای مکزیک، افزایش قابل توجهی داشته است. این افزایش منجر به اشتغال کامل املاک و مستغلات صنعتی در منطقه و تنگ شدن بازارهای محلی در مکزیک شده است. نظرسنجی که توسط بانک مرکزی مکزیک^۲ در سال ۲۰۲۲ انجام شد، نشان می‌دهد که بسیاری از شرکت‌های بزرگ در مکزیک، به ویژه آنهایی که در منطقه مرزی فعالیت می‌کنند، مزایای قابل توجهی از نزدیک‌سپاری عملیاتی تولیدی به دست آورده‌اند. این شرکت‌ها استدلال می‌کنند که دو عامل اصلی در ورود اخیر بنگاه‌های جدید خارجی به مکزیک تاثیرگذار بوده است:

۱- درگیری ژئوپلیتیکی- تجاری ایالات متحده و چین. ۲- وضع قوانین جدید در توافقنامه تجارت آزاد بین کانادا، مکزیک و ایالات متحده که جایگزین توافقنامه تجارت آزاد آمریکای شمالی (نفتا) شده است. هم‌صادرکنندگان و هم شرکت‌های غیرصادرکننده‌ای که کالاهایی را در منطقه آمریکای شمالی تهیه می‌کنند، ادعا می‌کنند که با انعقاد توافقنامه تجارت آزاد بین کانادا، مکزیک و ایالات متحده تقاضا برای نزدیک‌سپاری افزایش یافته است. این امر عمدتاً به دلیل افزایش تقاضا از سوی شرکت‌های خارجی جدید و همچنین رشد صادرات و نزدیکی به بازارهای ایالات متحده انجام می‌گیرد. این روند تا حدودی به کالاهایی مربوط می‌شود که ایالات متحده پیش‌تر از مناطق دیگر وارد می‌کرد، اما اکنون با افزایش واردات از مکزیک در بخش‌های خاص، جایگزین واردات از سایر کشورها شده‌اند. هم‌چنین، در طی دوره پنج ساله پس از سال ۲۰۱۷، مشوق‌های سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی^۳ در مکزیک، در صنایع مختلف از جمله تولید وسایل نقلیه موتوری و قطعات، مبلمان، لوازم خانگی و اسباب‌بازی‌ها مشاهده شده است. این مشوق‌های سرمایه‌گذاری همزمان با افزایش قابل توجه واردات ایالات متحده از مکزیک در بخش‌های خاص مانند رایانه و محصولات الکترونیکی، تجهیزات الکتریکی، ماشین‌آلات و نوشیدنی‌ها بود. در همین زمان، کاهش سهم بازار چین در ایالات متحده نیز مشاهده شد. (Daniel C, 2024). مکزیک و آمریکای لاتین بازارهای کلیدی برای ایالات متحده

^۱FriendShoring

^۲USMCA

^۳Banco de México

^۴NAFTA

^۵Foreign Direct Investment

آمریکا هستند. مکزیک به دلیل نزدیکی جغرافیایی و هزینه نیروی کار ارزان‌تر نسبت به کارگران داخلی آمریکا، جذابیت ویژه‌ای دارد. خطر مالکیت معنوی نیز به دلیل قوانین قوی مالکیت در مکزیک، حداقل است. نیروی کار مکزیک بسیار ماهر و تحصیل کرده است و سالانه تعداد بیشتری از فارغ‌التحصیلان مهندسی را نسبت به ایالات متحده تولید می‌کند. علاوه بر این، توافق‌نامه تجارت آزاد آمریکای شمالی مزایای متعددی را برای شرکت‌های آمریکایی که درگیر هر نوع برون‌سپاری هستند، فراهم می‌کند. در نتیجه، مکزیک به عنوان یک مقصد عالی برای هر دو عامل برون‌سپاری و نزدیک‌سپاری ظاهر شده است. اگرچه اختلالات اخیر در تجارت بین‌المللی تحت مدیریت ترامپ برخی از عدم قطعیت‌ها را ایجاد کرده است (Piatanesi & Josep-Matia, 2019) فرآیندهای نزدیک‌سپاری، دورسپاری و درون‌مرزسپاری در مکزیک طبق تصویر زیر انجام می‌گیرد.

شکل ۹. الگوی نزدیک‌سپاری و دورسپاری در مکزیک
منبع: (نگارندگان)

پیوند تجاری مکزیک با سایر نقاط جهان با امضا توافق‌نامه کلی در مورد تعرفه‌ها و تجارت در دهه ۱۹۸۰ شروع شد. این کشور با امضای توافق‌نامه تجارت آزاد آمریکای شمالی، ادغام تجارت خود را بیشتر تقویت کرد و مذاکرات در سال ۲۰۱۸ برای پیمان قطعی بین مکزیک، ایالات متحده آمریکا آغاز شد. امروزه مکزیک یکی از اقتصادهای باز در جهان است و ۱۴ توافق‌نامه تجارت آزاد، با ۵۰ کشور دارد. این فرایند، باعث بازشدن تجارت این کشور به طور چشم‌گیر به سوی جهان بود و نسبت صادرات-تولید ناخالص داخلی این کشور را از ۱۶٫۶٪ در سال ۲۰۲۲، ۳ برابر افزایش داده است. طی ۲۵ سال آینده، مکزیک با امضای معاهدات و ابتکارات سه جانبه با کشورهای اروپایی، آمریکای جنوبی و آسیا، مشارکت‌های تجاری خود را گسترش خواهد داد. (International Trade Analysis, 2024).

با وجود باز بودن تجارت مکزیک، نزدیکی جغرافیایی آن به یکی از بزرگ‌ترین بازارهای جهان، به‌ویژه ایالات متحده آمریکا، صادرات مکزیک با دچار تحول شگرفی کرده است. در پایان سال ۲۰۲۳، ایالات متحده آمریکا، ۸۳٫۳٪ از صادرات غیر نفتی مکزیک را جذب کرد و کانادا و چین به ترتیب تنها ۳٫۱٪ و ۱٫۷٪ بودند. در همان سال (۲۰۲۳)، مکزیک به عنوان شریک تجاری پیشرو در ایالات متحده آمریکا موضع خود را تقویت کرد و از چین به عنوان

زمانی اتفاق می‌افتد که به عنوان مثال یک شرکت در ایالات متحده آمریکا بنگاه تولیدی خود را از ایالت کالیفرنیا به ایالات تگزاس OnShoring منتقل می‌کند.

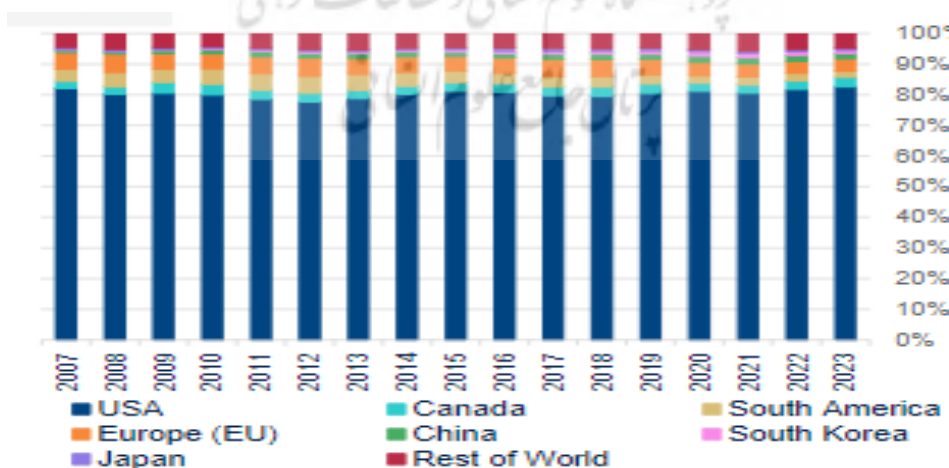
^۲General Agreement on Tariffs and Trade

^۳Free Trade Agreement

تأمین‌کننده کالا و حتی از کانادا در کل دوره تجارت آن پیشی گرفت. این روند تا ژانویه سال ۲۰۲۴ ادامه یافت، و ایالات متحده ۲۶۳٫۶ میلیارد دلار از مکزیک وارد کرد و این مبلغ ۱۵٪ از کل واردات آمریکا را تشکیل داد. این تشدید در موقعیت تجاری مکزیک ناشی از جنگ تجاری بین ایالات متحده و چین در سال ۲۰۱۸ بود، که منجر به پیوند خوردن مجدد تجارت و نزدیک شدن بیشتر دو کشور (آمریکا و مکزیک) شد. (International Trade Analysis, 2024). در پایان سال ۲۰۲۳، کل ارزش تجارت بین کشور آمریکا و مکزیک به ۷۵۴٫۶ میلیارد دلار رسید که از این تعداد ۴۹۰٫۲ میلیارد دلار فروش کالاهای مکزیکی به ایالات متحده بود که مازاد تجاری برای مکزیک ۲۳۴٫۷ میلیارد دلار بوده است. میزان فروش به ایالات متحده با نرخ سالانه ۳٫۷٪ و به کانادا با ۱۵٫۵٪ افزایش یافت. به این ترتیب، آمریکای شمالی ارتباط تجاری خود را با مکزیک افزایش داد و تأیید کرد که ادغام منطقه‌ای در روند نزدیک سپاری، همزمان با کاهش ۱۰٫۹٪ و به ویژه چین، ۷٫۹٪ کاهش یافته است. (International Trade Analysis: 2024). نقشه زیر میزان صادرات کالا از مکزیک در سال ۲۰۲۳ را که در اثر فرآیند نزدیک سپاری به این کشور انجام گرفته است، نشان می‌دهد. همچنین شکل (۷) سهم هریک از کشورهای جهان از صادرات کالا بر اثر فرآیند نزدیک سپاری از مکزیک در سال ۲۰۲۳ بر حسب درصد نشان می‌دهد.

شکل ۱۰- صادرات کالا از مکزیک در سال ۲۰۲۳ بر اثر نزدیک سپاری (میلیارد دلار)
(International Trade Analysis: 2024).

شکل ۱۱. صادرات کالا از مکزیک در سال ۲۰۲۳ از نزدیک سپاری (% سهم توسط کشور مقصد)
(International Trade Analysis, 2024)

شرکت‌های مهم چینی که در مناطق آزاد مکزیک سرمایه‌گذاری کرده‌اند (نزدیک سپاری) به دنبال بهره‌برداری از مزایای اقتصادی و تجاری مکزیک برای دسترسی به بازارهای آمریکا هستند. برخی از این شرکت‌ها عبارتند از:

- ❖ BYD^۱: این شرکت چینی که در زمینه تولید خودروهای الکتریکی و باتری‌های قابل شارژ مجدد فعالیت می‌کند، سرمایه‌گذاری‌های قابل توجهی در مکزیک داشته است (www.reuters.com).
- ❖ Huawei سرمایه‌گذاری‌های قابل توجهی در زیرساخت‌های مخابراتی مکزیک انجام داده است و در توسعه شبکه‌های 5G این کشور نقش مهمی داشته است (www.globaltimes.cn).
- ❖ Lenovo: در مکزیک کارخانه‌های تولیدی دارد و در تولید رایانه‌های شخصی و لوازم الکترونیکی در این کشور فعالیت می‌کند (www.forbes.com).
- ❖ Hisense: این شرکت تولیدکننده لوازم خانگی و الکترونیکی نیز در مکزیک سرمایه‌گذاری کرده و محصولات خود را در این کشور تولید می‌کند (www.businesswire.com).
- ❖ JAC Motors: شرکت خودروسازی چینی JAC Motors با همکاری شرکت‌های محلی در مکزیک، خودروهای خود را تولید و مونتاژ می‌کند (mexicobusiness.new).

شکل ۱۲. مناطق آزاد موجود در مرز بین دو کشور آمریکا-مکزیک

منبع: (Word Free Zone Organization: 2022)

نتیجه‌گیری

نتیجه‌گیری کلی از بررسی تجربه مناطق آزاد مکزیک در زمینه نزدیک‌سپاری و سیاست همسایگی در اقتصاد شبکه‌ای نشان می‌دهد که همکاری‌های منطقه‌ای و یکپارچه‌سازی سیاست‌ها و زیرساخت‌ها می‌تواند به طور چشمگیری به رشد اقتصادی، کاهش هزینه‌های تجاری و تقویت زنجیره‌های ارزش منجر شود. مناطق آزاد مکزیک با استفاده از سیاست‌های تشویقی، توسعه زیرساخت‌های ارتباطی و بهره‌گیری از فناوری‌های نوین، توانسته‌اند جریان کالا، خدمات و

^۱Build Your Dreams

سرمایه را تسهیل کرده و همکاری بین بنگاه‌های کوچک و بزرگ را افزایش دهند. این تجربه درس‌های ارزشمندی برای سایر کشورها و مناطق آزاد در جهت بهبود همکاری‌های فرامرزی، جذب سرمایه‌گذاری‌های مشترک و دستیابی به توسعه پایدار ارائه می‌دهد. در نهایت، موفقیت این رویکرد نیازمند هماهنگی سیاست‌های ملی و منطقه‌ای، شفافیت در مدیریت و تمرکز بر کاهش نابرابری‌های اقتصادی است. بر اساس مطالعه‌ای که بر روی اقتصاد شبکه‌ای، نزدیک سپاری و سیاست‌های همسایگی در زمینه همکاری‌های منطقه‌ای مانند الگوی مکزیک و آمریکا انجام شده، می‌توان الگوی مشابهی برای مناطق آزاد تجاری-صنعتی ماکو (ایران) و مناطق آزاد در ترکیه طراحی کرد. اقتصاد شبکه‌ای با ایجاد زیرساخت‌هایی برای برقراری ارتباطات سریع و موثر میان بازیگران مختلف اقتصادی، می‌تواند به بهبود بهره‌وری و کارایی در این مناطق کمک کند ایجاد شبکه‌های همکاری بین مناطق آزاد ماکو و ترکیه با ایجاد خوشه‌های صنعتی مشابه در مناطق مرزی مکزیک و آمریکا می‌تواند به تولید محصولات با کیفیت و رقابت‌پذیر منجر شود. به اشتراک‌گذاری دانش فنی، سرمایه‌گذاری مشترک در تحقیق و توسعه و تسهیل تردد نیروی کار متخصص از جمله اقدامات کلیدی در این زمینه است. نزدیک سپاری با تسهیل دسترسی به منابع و خدمات محلی، امکان تعامل مستقیم و کاهش هزینه‌ها را فراهم می‌کند. منطقه آزاد ماکو می‌تواند نقشی مشابه با مناطق آزاد مکزیک در تولید قطعات و محصولات برای صنایع ترکیه ایفا کند. این امر با توجه به هزینه‌های پایین‌تر تولید در ایران، می‌تواند به افزایش رقابت‌پذیری صنایع در ترکیه کمک کند. در عین حال، سیاست‌های همسایگی می‌توانند نقش کلیدی در تقویت روابط تجاری و اقتصادی میان ماکو و ترکیه ایفا کنند، همان‌طور که مکزیک و آمریکا با تسهیل مقررات تجاری و سرمایه‌گذاری و حذف موانع گمرکی، موفق به توسعه تجارت بین خود شدند، ایران و ترکیه نیز می‌تواند با اتخاذ سیاست‌های مشابه در مناطق آزاد، به گسترش روابط تجاری خود کمک کنند. توافق‌نامه‌های تجاری دوجانبه، کاهش تعرفه‌ها و تسهیل ترانزیت کالا از جمله اقدامات مهم در این راستا است. بنابراین، برای ماکو و ترکیه، می‌توان الگوی مشابه مکزیک و آمریکا طراحی کرد که بر اساس سه محور اصلی اقتصاد شبکه‌ای، نزدیک سپاری و سیاست‌های همسایگی قرار دارد. این الگو باید شامل ایجاد زیرساخت‌های لازم برای برقراری ارتباطات سریع، تسهیل دسترسی به منابع و خدمات محلی، و تقویت همکاری‌های منطقه‌ای و بین‌المللی و ایجاد مناطق آزاد مشترک باشد. با اعمال این الگو، می‌توان به افزایش رقابت‌پذیری، جذب سرمایه‌گذاری خارجی و توسعه پایدار در مناطق آزاد تجاری-صنعتی ماکو و ترکیه کمک کرد و همچنین روابط اقتصادی قوی‌تری میان این دو منطقه برقرار کرد، همان‌گونه که مکزیک و آمریکا از این الگو به عنوان پایه‌ای برای توسعه اقتصادی و افزایش همکاری‌ها بهره می‌برند. با این حال، باید توجه داشت که الگوبرداری از تجربیات مکزیک و آمریکا نباید به صورت تقلیدی و بدون در نظر گرفتن شرایط خاص منطقه ای انجام شود. تفاوت‌های سیاسی، اقتصادی و فرهنگی بین ایران و ترکیه با مکزیک و آمریکا باید مورد توجه قرار گیرد. در نهایت، با ایجاد یک چارچوب همکاری جامع و بر اساس اقتصاد شبکه‌ای، نزدیک سپاری و سیاست همسایگی و با الهام از تجربیات موفق جهانی، مناطق آزاد ماکو و ترکیه می‌توانند به قطب‌های اقتصادی در خاورمیانه و جهان تبدیل شده و نقش کلیدی در توسعه پایدار ایران و کشور ترکیه ایفا کنند.

حامی مالی

این اثر حامی مالی نداشته است.

سهم نویسندگان

نویسندگان در انجام این پژوهش سهم برابر دارند.

تضاد منافع

نویسندگان اعلام می‌دارند، هیچ تضاد منافی در رابطه با نویسندگی و یا انتشار این مقاله وجود ندارند.

تقدیر و تشکر

نویسندگان این مقاله که مستخرج از پایان نامه ارشد است، از عاملین چاپ مقاله تشکر می‌کند.

منابع

- ۱) برزگر، کیهان و راوندی، بهار و ازغندی علیرضا، (۱۴۰۱)، ارائه الگوی راهبردی سیاست همسایگی برای ج.ا.ایران، فصلنامه تحقیقات سیاسی و بین‌المللی
- ۲) پور احمدی، حسین. (۱۳۸۶). نتولیرالیسم و محوریت اقتصاد در مفهوم‌سازی نوین امنیت ملی، فصلنامه راهبرد، شماره ۴۴، ۱۷۸-۱۴۹.
- ۳) خلیلی، محسن، (۱۳۹۷)، ایران پرهمسایه و سیاست خارجی چند همسایگی، پژوهش‌های جغرافیای سیاسی، دوره ۳، شماره ۳، ۱۲۳-۱۴۶.
- ۴) روزبهان، محمد ولی و تیموری، یونس و علیزاده اسدالله، (۱۴۰۱)، رهیافت توسعه مناطق آزاد ایران به انضمام بررسی عملکرد اقتصادی مناطق آزاد ایران، مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده نگری، شماره ۳۲۲
- ۵) طباطبایی، سید محمد و آجیلی، هادی و رضایی، مهدی. (۱۳۹۶). تاثیر الگوی اقتصاد نولیرالی بر فرآیند توسعه در مکزیک، فصلنامه مطالعات روابط بین‌الملل، ۱۰(۳۷)، ۹-۳۸.
- ۶) قورچی، مرتضی و السادات موسویان، سپیده، (۱۴۰۰). نقش رسانه‌های جهانی در اتصال مکان‌های قطب رشد به فضای جریان‌ها مطالعه موردی: منطقه آزاد انزلی، فصلنامه چشم انداز شهرهای آینده، دوره دوم شماره اول، ۴۷-۳۳
- ۷) قورچی، مرتضی و حسینی، سید روح‌الله، (۱۴۰۲). اتحادیه شهرهای هانسایی الگویی برای منطقه گرایی نوین در چارچوب پیوندهای میان شهری، آمایش سیاسی فضا، ۶(۳)، ۱۶۰-۱۴۳.
- ۸) کامران، حسن، (۱۳۷۲). علل توسعه نیافتگی مناطق آزاد ایران، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، شماره ۵۳۹.
- 9) Ashton H, (2016), Future of the Global Trade Order, What is the Network Economy?, pp,133.
- 10) Autónoma de México Zonas Libres en México Un Análisis Histórico Universidad Nacional: https://historicas.unam.mx/publicaciones/publicadigital/libros/793/naciones_fronteras.html
- 11) Barzegar, K., Ravandi, B., & Azghandi, A., (2022). Presenting a Strategic Model of Neighborhood Policy for the Republic of Iran, Quarterly Journal of Political and International Research.[Persian].
- 12) Banco de México"La Política Económica en México 1960-1980: https://www.banxico.org.mx/elib/hbm/4/4_1.html
- 13) Benedetta P., Josep M., (2019), Backshoring and nearshoring: An overview.
- 14) Carlo P, Cecilia S, (2023), Reshoring, nearshoring and developing countries: Readiness and implications for Latin america.
- 15) Complex-networks-a-Small-world-topology-b-Scale-free-topology-Wang-and-Chen (2009), www.researchgate.net.png.
- 16) Chung, C. P. (2010). China's Multilateral Co-operation in Asia and the Pacific: Institutionalizing Beijing's 'good Neighbour Policy'. Routledge.
- 17) Daniel C., Martin T., (2024), Nearshoring: Possible Scenarios of its size and Impact on Mexico's Economy. PP,32.
- 18) Diego L., Carlos S., Samuel V., Mauricio E., (2024), Nearshoring and export diversification in Mexico, International Trade Analysis.
- 19) Douglas M, Armonk NY (2010), The Networked Word, New Technologist and the Feature.Journal of Human Development.
- 20) Elena U, Sergey E, Irina K, (2018), Network Economy as a New Economic System), 77-89.
- 21) Fernando M, Cristina D, Luciano F, (2020), Back-Shoring vs. Near-Shoring: A Comparative Study.
- 22) Foerstle, K, Kirchoff, J. Balas, L (2016). Reshoring and insourcing: drivers and future research directions.
- 23) Fratocchi, L., Ancarani, A., Barbieri, P., Di Mauro, C., Nassimbeni, G., Sartor, M., Zanoni, A. (2015). Manufacturing back-reshoring as a nonlinear internationalization process. In the global organizing.
- 24) Frank W., (2002), Theories of the Information Society, Routledge.

- 25) Fratocchi, L., Ancarani, A., Barbieri, P., Di Mauro, C., Nassimbeni, G., Sartor, M., Zaroni, A. (2014). When manufacturing moves back: Concepts and questions. Pp 54-59.
- 26) Ghourchi, M., Alsadat mosavian, S., (2021). The role of global media in connecting growth hub locations to the space of flows, case study: Anzali Free Zone, Quarterly Journal of Future Cities Perspectives, Volume 2, Issue 1, 33-47. [Persian]
- 27) Ghourchi, M., Hoseeni, R. (2023). The Hanseatic League as a model for new regionalism in inter-city connections, Political Spatial Planning, 6(3), 143-160. [Persian]
- 28) Jackson, S. F. (2006). China's Good Neighbor Policy: Relations with Vietnam and Indonesia in Com Parative Context. Presented to the International Studies Association Annual Meeting. Sandiego Panel WD20 Chinese Foreign Policy.
- 29) Khalili, M. (2018). Neighboring Iran and Multi-Neighborhood Foreign Policy, Political Geography Research, Volume 3, Issue 3, 123-146. [Persian].
- 30) Kamran, H., (1993). Causes of underdevelopment of Iran's free zones, Quarterly Journal of Geographical Research, No. 539. [Persian].
- 31) La Apertura Comercial en México: 1980-2000 Secretaría de Economía: https://www.scielo.org.mx/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0185-16672009000300003
- 32) Luca De B, Lucia T, (2010), Comparing Sectoral international trade network, 167-189.
- 33) Manuel C., (2011), The rise of the network society, Wiley.
- 34) Messaoudi, Piantoni, (2020). World Free Zones Organization index cards by country, Mexico Maquiladoras, Free Trade Zones.
- 35) Nolan, C. J. (2002). The Greenwood Encyclopedia of International Relations: FL Vol. 2. Greenwood Publishing Group.
- 36) Omar Sh, Tareq A, (2023), Defining free zones: A systematic review of literature.
- 37) Peter J Taylor, (2001), Specification of the World City Network. Geographical Analysis.
- 38) Pourahmadi, H., (2007). Neoliberalism and the Centrality of the Economy in the New Conceptualization of National Security, Strategy Quarterly, No. 44, 149-178. [Persian].
- 39) Robert J, Halifax C, (1990). The Geographical Spread of Free Zones Associated with Ports, pp, 121-134.
- 40) Rozbehan, M., Teimouri, Y & Alizadeh, A. (2022). The Development Approach of Iran's Free Zones Including a Study of the Economic Performance of Iran's Free Zones, Center for Development and Foresight Research, No. 322. [Persian].
- 41) Saskia S., (2016), Global Networks, Linked Cities, Taylor & Francis.
- 42) Secretaría de Economía Historia de las Zonas Libres en México: <https://www.gob.mx/se/acciones-y-programas/zona-libre-de-la-frontera-norte>.
- 43) Tabatabaei, S., Ajili, H. & Rezaei, M. (2017). The impact of the neoliberal economic model on the development process in Mexico, Quarterly Journal of International Relations Studies, 10(37), 38-9. [Persian].
- 44) Zonas Libres en México Secretaría de Economía: <https://www.gob.mx/se/acciones-y-programas/zona-libre-de-la-frontera-norte>.